

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית שבת פרשת וארא תשי"פ לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קמ"ו

כאשר מבקש רחמים בשביל צער השכינה, שעמו אנכי בצרה, ובכל צרתם לו צר (ישעיה סג-ט), אז אין קיטרוג, כי טובתו של מקום הוא מבקש. ובתולדות יעקב יוסף (פ' קדושים) פירש, אל תעש תפלתך קבע (אבות ב-ג), שלא תעשה עיקר וקבע לצורך תפלתך וחפצך, רק שיהיה כוונת התפלה, שיהיה רחמים ותחנונים לפני המקום ע"ש. ונראה דזהו כוונת המדרש (מדרש תהלים צא) מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים, מפני שאינם יודעים להתפלל בשם, שנאמר (תהלים צא-ח) אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו ע"כ. והיינו שמתפללים לטובת עצמם, ולא בשביל צער השכינה, שהוא עמהם בעת צרה. וראיתי לפרש בשם הגה"ק רבי ברוך בענדיט מקראסנא זצ"ל שהו הענין שאומרים אלקא דמאיר ענני (עבודה זרה יח), כי רבי מאיר אומר בזמן שהאדם בצער שכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, ועל כן אלקא דמאיר, שאומר שהשכינה היא בצער, ומתפללים על צערה כביכול, בזכות זה ענני ע"כ.

וכמו כן ישראל כשהיו בשיעבוד במצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (ב-ג), לא צעקו רק על צערם, לעשות 'תפלתך' קבע, אלא עיקר תפלתם היתה על צער השכינה, שמתגולל עמהם יחד, ותעל שועתם 'אל האלקים', העלו שועתם על צער השכינה שנגרם לו מן העבודה שמעבידים את ישראל. ושועתם אל האלקים היתה יתירה מצער עצמם בהעבודה.

והנה משה רבינו סירב ללכת, ואמר מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג-א).

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' (ו-ב). ובתרגום יונתן, אנא ה' דאתגליתני עלך בגו סניא וגו' ע"כ. ויש להבין מה שהדגיש לו כאן שהגילוי היה בתוך הסנה. – ושוב אמר הכתוב, לכן אמור לבני ישראל אני ה' וגו', וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים (ו-ו). וכן אמר הכתוב (דברים כו-ח) ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה. ויש להבין הלא בריאת כל העולם כולו היתה באתא קלילא, ובעשרה מאמרות נברא העולם (אבות ה-א), ולמה הוצרך ליציאת מצרים יד חזקה וזרוע נטויה.

ונראה דהנה התגלות ה' למשה שילך לגאול ישראל, היתה בלבת אש מתוך הסנה (ג-ב). וברש"י ולא אילן אחר, משום עמו אנכי בצרה (תהלים צא-טו). וכן מצינו להלן, ויראו את אלקי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד-י). וברש"י היא היתה לפניו בשעת השעבוד, לזכור צרתן של ישראל, שהיו משועבדים במעשה לבנים ע"כ. ואיתא במשנה (סנהדרין מו.) אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער [שפורענות באה עליו בעונן], שכינה מה לשון אומרת [באיזו לשון היא קובלת ומתנוודת עליו], קלני מראשי קלני מזרועי [כמו שהאדם שיגע ועיף אומר ראשי כבד עלי, וזרועי כבד עלי], אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים ע"כ.

והנה כאשר אדם מישראל הוא בצער, ומתפלל ומבקש רחמים, יתכן שאין האדם ראוי שיענה, ומדת הדין מתוחה עליו, ויש מקטריגים עליו שלא יתקבל תפלתו. אבל

מסאדיגורא זי"ע מילא אחר דברי אביו קדוש ישראל זי"ע, ואמר שבזה נבין מה שאנו מבקשים באמירת סליחות עשה למעך 'פארך', וחז"ל דרשו (ברכות יא.) פאר זו תפילין, ורצה לומר נא למחול להם למען פארך, בכדי שלא יאמרו שהתפילין שלך ח"ו פסולים הן ע"כ. (הובא בנר ישראל ח"ב דף קי.) - ונראה דזהו שאמר הכתוב (ישעיה סג-ה) ואביט ואין עוזר, ואשתומם ואין סומך, 'ותושע לי זרועי', היינו כבוד התפילין שעל זרועי, שלא יהיה בהם פגם, שכתוב ביה מי כעמך ישראל, והם מושפלים עד לעפר.

ולכן כל זמן שהיו ישראל בשיעבוד, היו כביכול התפילין של מארי עלמא גם כן מושפלים. אבל בבוא עת גאולתם, שנעשה עבורם נסים ונפלאות, ואז ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, נתעלו התפילין שהם מונחים על זרועו של הקב"ה. ועל זה אמר וגאלתי אתכם 'בזרוע נטויה', שאז התנשא התפילין שעל זרועו, להיות זרועו נטויה לעיני כל, לראות מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

ואמר ויוציאנו ה' ממצרים 'ביד חזקה ובזרוע נטויה'. ולכאורה התפילין מונחים על שמאלו של הקב"ה, כמו שנאמר והיה לאות על ידכה (שמות יג-טו), ודרשו (מנחות לז.) יד כהה, ולמה אמר כאן ביד חזקה. אמנם מצינו בשירת הים שאמרו ישראל, ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב (טו-י). וברש"י ימינך שתי פעמים, כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין ע"כ. ואם כן אז נעשה גם היד כהה ליד חזקה, ושפיר אמר ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה.

*

והנה משה הקשה לה', למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתי, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך (ה-כב), וה' דבר עמו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה (רש"י ו-ב). ולכאורה שאלת משה אמיתית היא, שכיון שבא זמן גאולתם, איך יתכן שיוגרע מצבם עוד יותר מלפנים, כאשר נתן ה' לבו לגאלם. והרי גם להלן מצינו שביקש משה מה'

וברש"י מה זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים ע"כ. ולכן נתגלה לו ה' בלבת אש מתוך הסנה, להורות לו שעמו אנכי בצרה, ואם ישראל אינם כדאי, מכל מקום אני כדאי, כי בי חשק ואפלטוהו. ואיככה אוכל לראות באבדן מולדתי, איך הם מעוניים בעבודת הפרך, ונשקעים בעמקי הקליפות. ואמר לו שוב, אהיה שלחני אליכם (ג-יד), אהיה עמם בצרה זאת, אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכויות (ברכות טו), על כן למעני למעני אעשה (ישעיה מח-יא). ועל זה אנו מתפללים (בתפלת אבינו מלכנו) עשה למענך אם לא למעננו. ולכן הקדים אני ה', דאתגליתי עלך בגו סניא, ובזכות צער השכינה הם נענים.

*

והנה אמרו (ברכות ו.) מנין שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר (ישעיה סב-ח) נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו וכו', עוז אלו תפילין שנאמר (תהלים כט-יא) ה' עוז לעמו יתן, ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כח-י) וראו כל עמי הגדול אומר אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו. אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (דברי הימים א יז-כא) וכו', וכולהו כתיב באדרעיה ע"כ. וסיפר הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שאמר פעם במליצה, רבונו של עולם אם תמחול ותסלח לעונות עמך בית ישראל, הרי טוב, ואם לאו, הריני מגלה לכל יושבי תבל שהתפילין שלך ח"ו פסולים, כי הני תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ואם לא תשא לכל חטאתם, אם כן מהו היחוד שבהן, ונמצא שח"ו התפילין הן פסולין עכ"ל"ק.

והוסיף על זה, שבזה נבין דברי התנא שאומר בזמן שאדם מצטער שכינה אומרת קלני מראשי וקלני מזרועי, ומפני מה בחרה דוקא באלו שני אברים, ראש וזרוע. ויבואר עם האמור, כי הרי הצער בא על הפורענות שבאה בעונינו, ובזה הרי הם גורמים ח"ו פסול בתפילין דמארי עלמא, ולכן היא מתלוננת לומר קלני מראשי וקלני מזרועי, היינו התפילין של ראש ושל יד. ובנו הרה"ק

הודיעני נא את דרכך (שמות לג-ג), ומה נשתנה כאן שדבר אתו משפט על דבריו. וכנראה דוהו משום דשאלת משה היתה בגדר התרעמות, שאמר גם למה זה שלחתני, ודבר עמו משפט על 'שהקשה' לומר כן. ומכל מקום לא מצינו לפי זה שום הבהרה מה' על מה שהרע להעם מאז בא לפרעה לדבר בשמו.

ג להבין מה שהכפיל לומר להם והוצאתי אתכם וגו', ולקחתי אתכם לי לעם וגו', והבאתי אתכם אל הארץ וגו', שכבר אמר זאת לישראל מתחלה, ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו' (ג-ז). עוד יש לדייק במה שדרשו חז"ל (סנהדרין צ:): מפרשה זו לתחיית המתים מן התורה, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען (ו-ד). לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מן התורה ע"כ. ויש להבין למה נרמז זאת כאן דייקא.

ונראה בטעם השיעבוד שנתקשה יותר קודם גמר הגלות, שזהו על דרך שמצינו במזמור (תהלים קז) המיוסדת על הארבעה שצריכין להודות, שמתחיל בכתוב הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. כי הנה על כל אלו עברו ימים של צער ויגון, ובסופו הושיעם ה' וגאלם מצרתם. אבל באמת גם בהימים הללו שהיתה מדת הדין מתוחה עליהם מצד מעשיהם, היה חסד ה' סובב אותם, שהמצב היתה יכולה להיות גרוע הרבה יותר בהצער והמכאוב, וה' לא שפך חמתו עליהם בכל תוקפו. כי הרי החולה בחליו, יש הרבה בני אדם שגם כן חולים כמותו, והחולי תוקפתם הרבה יותר. וכן הוא בכל המצבים, כאשר האדם הוא עני, הרי יש הרבה שהם עניים יותר ממנו וכדומה. ועל כן בתחלת הודאתו לה', הוא מודה גם על הטובות שעשה עמו ה' גם במצב של צרתו, ואומר הודו לה' כי טוב כי 'לעולם' חסדו, שגם בעת הצרה היה חסד ה' עמו.

ועל דרך זה בשיעבוד מצרים, אם כי כל הימים היה קשה לישראל ללבון לבנים, אבל היה חסד ה' עליהם שנתנו להם התבן, כי מי מנע מהמצריים שיאמרו תיכף מתחלת השיעבוד שגם ילכו בעצמם לקושש להם תבן, וקחו לכם תבן מאשר תמצאו, כי אין נגרע מעבודתכם דבר. ולכן

כדי ששיגו ישראל גודל החסד שעשה עמהם ה' כל הימים במצרים, הוכבד העבודה בהימים האחרונים, ומזה ישיגו איך שמר ה' עליהם כל הימים עד עתה, שהמדת הדין לא תהא מתוחה עד קצה האחרון.

ולא עוד אלא שגלות מצרים היא שורש כל הגליות, וכמו כן גאולת מצרים היא שורש כל הגאולות לעתיד, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז-טו). וכדי להכין הגאולה לעתיד גם מבירא עמיקתא, על כן הוצרכו להיות במצרים בהשפלות היותר גדולה, כדי להכין הגאולה לעתיד על כל המצבים, ולמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך.

אך באמת יש בזה עוד, כי הנה היסורין הבאים על האדם הם בשתי אופנים, חדא, הבאים על החטא, כי יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. שנית, יסורין של אהבה [הקב"ה מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותיו], וכמו שהאריכו חז"ל בגמרא (ברכות ה). ואמרו שם עוד, רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא ע"כ. ולדעת הרמב"ן (בתורת האדם שער הגמול) עולם הבא הכוונה לעולם שיהיה לעתיד לבוא, לאחר תחיית המתים ע"כ.

ומעשה יש לומר, דהן אמת דיסורי השיעבוד במצרים היו למרק החטא, חטא של מכירת יוסף (שבת י:), וחטא אברהם שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, והפריזו על מדותיו של הקב"ה שנאמר (בראשית טו-ח) במה אדע (נדרים לב). מכל מקום כשבא זמן גאולתם נפסקו היסורים שבאו עליהם בשביל החטא, אך בהיות שהם עומדים כעת לקבל התורה ולהכנס לארץ ישראל, אשר שניהם הם מתנות טובות שאין נתנין אלא על ידי יסורין מאהבה בתחלה, על כן כשנתעורר זמן הגאולה, והם עומדים מוכנים לקבלת התורה ולכניסת ארץ ישראל, באו היסורים בסוף השיעבוד, שעל ידם יזכו למתנות הללו.

ולכן כאשר שאל משה למה הרעותה לעם הזה, הלא כבר נתעורר זמן גאולתם מגזירת השיעבוד, וידבר

אלקיים אל משה ויאמר אליו אני הוי"ה, מדת הדין בזה היא מצד הרחמים, שהן יסורין של אהבה כהכנה לגאולתם, כי אחר שאוציאתם ממצרים, תתקיים ו'לקחתי אתכם לי לעם', שיקבלו התורה, ושוב 'והבאתי אתכם אל הארץ', כניסת ארץ ישראל, ותורה וארץ ישראל לא נקנית אלא ביסורין. וגם נכלל בזה היסורין על עולם הבא של עולם התחייה, כי הקימותי את בריתי לתת 'להם' את ארץ כנען, שנרמז לו כאן ענין תחיית המתים, וגם עולם הבא לא נקנית אלא ביסורין, וזהו סיבת קישוי השיעבוד לפני צאתם.

*

והנה המתבונן בגודל מעלת היסורין הוא מקבלם באהבה, ולא מתרעם ממצבו, כי אם יסורין הבאים על עון, הרי הם מזככין את נפשו, להסיר ממנו פגמי העון, ולהחזיר נשמתו לבוראו נקיה וטהורה. ואם הם יסורין מאהבה, הרי הם מכינים אותו לעולם הבא לקבל יותר מכדי זכותיו, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

וראיתי לפרש בדרך הדרוש בפרשתנו, ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה (ח-ט). כי ההבדל שיש בין יהודי לגוי הוא 'המחר', שהגוי אינו חושב על העתיד אלא על היום הזה בלבד, וכמו שנאמר (ישעיה כב-ג) הרוג בקר ושחוט צאן, אכול בשר ושתות יין, כי מחר נמות. וכנגד זה יהודי כל ימיו הוא חושב על העתיד. אי אפשר לו לחטוא, כי מה יענה ליום מחר בעמדו בדין, ומחשב שכר עבירה כנגד הפסדה (אבות ב-א). ועל דרך זה במצוה, לא איכפת ליה בהפסד של היום, כי מחשב הפסד מצוה נגד שכרה למחר. ובכל המצבים הוא מתחזק עצמו עם המחר, שהבורא ית"ש יוכל לשנות הכל מיום אחד לחבירו. וזהו ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, 'למחר' יהיה האות הזה, המחשבה על העתיד היא האות המבדיל בין עם ישראל לגויי הארץ ע"כ.

ולכן זרע ישראל נקראים בשם 'יעקב', שהוא מלשון עקב, שפירושו הוא לשון סוף, על דרך וידו אוחזת בעקב עשו (כה-כו), כי העקב סופו של הגוף. וזהו מהותו של עם ישראל, שאין מסתכלים על ההוה, רק תמיד עיניהם נשואות אל המחר, להתבונן בסופן של הדברים, התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין (אבות ד-טז).

והנה זמן התבוננות האדם בחובתו בעולמו, מתאמת ליום השבת קודש, שהוא יום מנוחה וקדושה, עם רוחב לב לקדושה, אשר אז יוכל להתבונן כראוי איך לסדר ימי השבוע לתורה ועבודת ה', שיתקיים בו ותשחק ליום אחרון. ויש לומר דעל זה רימו הכתוב, הוא אשר דבר ה' שבתן שבת קודש לה' 'מחר' (שמות טז-כג), כי תכלית יום השבת היא להתעצם עצמו להתבונן תמיד רק על היום המחר, לשום כל מחשבתו על יום המחר, לזכות לחיי העולם הבא, שזהו תכלית החיים.

אך יש מדריגה יתירה על זה, שזוכה להתענג בקיום מצות ה' בעולם הזה, יותר מתענגו שכרו לעולם הבא, וכמאמרם (אבות ד-יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. והיום לעשותם חביב עליו יותר מלמחר לקבל שכרם. ועל מדה זו רימו הכתוב (שם טז-כה) אכלהו היום כי שבת 'היום' לה', שהשבת מביא אותו להשיג גודל מעלתו של 'היום' במצות ומעשים טובים לה'.

ולכן אמר ה' במתן תורה למשה, לך אל העם וקדשתם 'היום ומחר' (שם יט-י). שעל ידי התורה יזכו להתעלות, יש שיתקדשו וישיגו מעלת ה'מחר', להתקין עצמם בפרוודור כדי להכנס לטרקלין ליום מחר בעולם הבא. ויש שיתעלו עוד יותר להשיג מעלת 'היום' שהיא עדיפא להם מיום המחר. ויפה להם שעה אחת בתורה ועבודה, הרבה יותר מהמחר לקבל שכרם בעולם הבא.

הגליון היה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' אהרן קליין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו כאירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' יוסף אלי' קנאפפלער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו כאירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' שלמה קרעמנר הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו כאירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' משה יוחנן וויינבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו כאירוסיו בתו למול טוב	מוה"ר ר' אהרן קליין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו כאירוסיו בנו למול טוב
---	---	--	--	---